

חיי הלמידה של הנוער הדיגיטלי – מעבר ללמידה פורמלית ולא פורמלית

המונח "נוער דיגיטלי" הפך למושג מפתח המגדיר את חיי בני הנוער בחברה המודרנית. המדיה הדיגיטלית מעניקה מרחבים ומשאבים חדשים ומייצרת מערכת מורכבת, הכוללת תהליכים וחוויות של עיבוד מידע, הנאה, תקשורת ועבודה מרושתת. לא ניתן להבין את דפוסי המעורבות של בני הנוער בלמידה בלי להתייחס למורכבות התרבותית של המערכת הזאת. מטרת המחקר המתואר היא להציג את גישת "חיי הלמידה" לחקר דפוסי הלמידה המודרניים של הנוער. גישה זאת מאפשרת לראות את בני הנוער כלומדים במגוון הקשרים שונים, לא רק בתוך בתי הספר או בפעילויות מאורגנות. בתי ספר ועולם המדיה ממלאים מקום חשוב בחיי בני הנוער, כאשר מקובל להפריד בין שני הגורמים האלה. מטרת הגישה המוצעת היא להבין ולבחון את הקשרים ההדדיים המרובים בין שני העולמות, כפי שבני נוער חווים אותם בהקשר ללמידה. יש לציין, כי במהלך השנים האחרונות כמות הזמן שבני נוער משקיעים במדיה דיגיטלית הולכת וגדלה; בנורביגיה, למשל, הזמן הממוצע הוא למעלה מתשע שעות ביום. פירוש הדבר, כי צעירים רבים עוסקים בריבוי משימות, כאשר הקשרים שונים ופרקטיקות מגוונות מעורבים אלה עם אלה.

הכנסת טכנולוגיה דיגיטלית לבתי ספר לוותה בתקוות גדולות, אך בינתיים התוצאות אינן עומדות בציפיות. במהלך השנים האחרונות הושקעו מאמצים רבים בהנגשת הטכנולוגיה המתקדמת לתלמידים והפיכתה לכלי לימודי, אולם מחקרים מצביעים על מכשולים רבים בדרך ליישום הרפורמה ועל העובדה ששימוש תלמידים באמצעים אלה עדיין נשאר מוגבל. אחד המכשולים העיקריים הוא ההתמקדות הצרה בהיבטים הלימודיים של טכנולוגיות מידע ותקשורת, בלי לקחת בחשבון את השפעתם הכוללת. בנוסף לכך, במוקד ההתערבויות עמדה האינטראקציה בין התלמיד למחשב, בלי התחשבות בגורמי ההקשר. זאת, לעומת המגמה של חקר ההקשר והסביבה הלימודית כגורמי מפתח בהבנת תהליכי הלמידה. מחקרים חשפו את הפער בין החוויות והדרכים שבהם מתייחסים הצעירים לטכנולוגיה בתוך כותלי בית הספר ומחוצה לו. לעתים, בני נוער משתמשים בבית בכלים טכנולוגיים מתקדמים יותר, השימוש זמין ונעשה למגוון רחב של מטרות. אולם, התפיסה המסורתית, עליה מתבססות ההתערבויות של הכנסת מחשבים לבתי הספר, אינה מתייחסת להקשר הרחב ומתמקדת בתהליכי הלמידה המתרחשים בכיתה בלבד. לעומת זאת, מחבר המאמר טוען, כי עלינו להתקדם מעבר לשיח החינוכי הדומיננטי המתמקד במה שנעשה בכיתה ולבחון מגוון סביבות למידה אחרות.

המונח "חיי הלמידה" (learning lives) מתייחס למסלולים ארוכים של למידה, שצעירים חווים בהקשרים שונים. מונח זה מדגיש את הצורך בתפיסת הלמידה כמתרחשת במגוון הקשרים וסביבות למידה ובחינת הזהות של הלומד בהקשרים אלה. גישת "חיי הלמידה" נשענת על התיאוריה הסוציו-תרבותית של הלמידה, ששמה דגש על ההיבטים התרבותיים שיתופית של ידע. תפיסת חיי הלמידה דומה לרעיונות החדשים של פרקטיקות אוריינות כמתפתחות במסגרת השגרה היום-יומית, מה שמראה כי לא נכון לזהות למידה ואוריינות עם הסביבה הבית ספרית בלבד.

התקציר מבוסס על המאמר:

Erstad, O. (2012). The learning lives of digital youth - beyond the formal and informal. *Oxford Review of Education*, 38(1), 25-43.

כך, המונח אוריינות מקומית מתייחס להתפתחות תהליכי אוריינות בקהילות המכוננות את דפוסי האוריינות ואת יישומה. הדגש על הקשרים בין בתי ספר לבית ולקהילה אינו חדש במחקר ובפרקטיקה החינוכיים.

ניתן להצביע על כמה שיטות מחקר וסוגי התערבויות חינוכיות שפתחו דרכים חדשות של תפיסת הלומדים בהקשרים משתנים:

- 1. תכניות לאחר בית הספר:** תכניות בית הספר ותכניות אחרות של החינוך הבלתי פורמלי נוצרו כאלטרנטיבה לבית הספר, כדי להביא למעורבות קהלים רחבים במסלולי הלמידה. מחקרים רבים נערכו לקידום השתתפותם של צעירים בתכניות אלה.
- 2. קרנות ידע:** מחקרים מתבססים על הפרקטיקה היום-יומית של התלמידים. התערבויות הנשענות על הגישה הזו מקדמות את השימוש ב"קרנות הידע", שהן ההון התרבותי של התלמידים, שהם רוכשים מהמשפחה ומהסביבה התרבותית, והן תורמות להעלאת רמת הלמידה.
- 3. לימודים ביוגרפיים:** מחקרים שעוקבים אחרי תלמידים לאורך זמן במטרה להבין טוב יותר את המורכבות של תהליכי הלמידה בהקשרים שונים.
- 4. חקר תוכן המיוצר על ידי המשתמשים:** פיתוח טכנולוגיות אינטרנטיות קידם את המגמה של חקר פעילות ויצירת תוכן על ידי המשתמשים בסביבות שונות. מחקרים אלה מראים כיצד צעירים מקבלים על עצמם תפקידים פעילים ומנהלים בעצמם את תהליכי הלמידה כחלק מהפרקטיקות התרבותיות.

גישת חיי הלמידה מתמקדת בארבעה נושאים עיקריים:

גישת חיי הלמידה עמדה בבסיס שני מחקרים אמפיריים: אחד מהם התמקד בפרויקט בית ספרי, שבמהלכו תלמידים היו אמורים להשתמש בטכנולוגיית מידע ותקשורת וליצור קשרים מחוץ לכותלי בית הספר (כהמשך לפרויקט מעקב לאחר מסע לאנטרקטיקה. קבוצת תלמידים קיבלה משימה של יצירת אתר, הכולל מידע על המסע ועל אנטרקטיקה); המחקר השני מתבסס על הגישה הביוגרפית - קבוצת בני נוער בגיל 15 התבקשו לרשום ביומן במשך שבוע את כל פעילויותיהם, בדגש על השימוש באמצעי מדיה דיגיטלית. המחקר הראשון הראה כיצד פרויקט למידה בית ספרי, המבוסס על טכנולוגיה דיגיטלית, פותח מרחבי למידה חדשים בפני התלמידים. התלמידים קיבלו אפשרות לצאת מהסביבה הבית ספרית, ליצור קשרים עם עיתונאים, עם חוקרי אנטרקטיקה ועם תלמידים מארצות אחרות. החוויות מחוץ לבית הספר היוו חלק אינטגרלי מהפרויקט. הפרויקט השני אפשר לעקוב אחרי מסלולי הלמידה והזהות הלומדת. המחקר הראה, כי מגוון פעילויות ומרחבים שבהם מעורבים בני הנוער יוצרים רצף תמידי, זרימה של פרקטיקות, שמתאחדות ברשת הקשרים הדדיים, המקדמים את כינונה של הזהות הלומדת ויצירת משמעות בהקשרים שונים. טכנולוגיות מידע ותקשורת משחקות תפקיד מרכזי בתהליך זה, מקשרות בין פעילויות שונות והקשרים שונים ומאחדות אותם לרצף אחד. כך, המדיה מקשרת בין זהות הלמידה המתפתחת בבית הספר לבין מגוון עיסוקי פנאי בהקשרים אחרים.

האתגרים וההזדמנויות שעומדים בפני החינוך במאה ה-21 נראים לעין. מערכת החינוך הפורמלית כושלת בהתמודדות עם האתגרים העומדים על הפרק. כישלון זה מוסבר בסוגים שונים של שיח חינוכי. השיח

הדומיננטי מתמקד בדרכי פיתוח מיומנויות בסיסיות של המקצועות העיקריים בבתי הספר. השיח האלטרנטיבי דורש ארגון מחודש של מערכת החינוך ובתי הספר, כדי שיתאים לצרכיה העתידיים של החברה. השיח השלישי מנסה לזהות את המיומנויות והידע החשובים ביותר בעקבות ההתפתחויות הטכנולוגיות והתרבותיות האחרונות – כך נוצרה יוזמת מיומנויות המאה ה-21. גישת חיי הלמידה מציגה שיח אחר, המתמקד בלמידה לאורך החיים ובלמידה במגוון מרחבי חיים. לפיה, יש להתייחס לרצף פעילויות למידה בהקשרים שונים כמכלול אחד, שבו מתפתחת זהות הלמידה של התלמיד. התפתחויות מסוימות במדיה ובטכנולוגיות המידע והתקשורת, כמו יצירת תוכן על ידי המשתמשים ולמידה מקוונת בתוך בית הספר ומחוצה לו, דורשות להתקדם מעבר להפרדה בין הלמידה.